

# ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: АСПЕКТИ ТА ПРАКТИКИ

УДК 378.28

## ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

**Лунячек В. Е.,**

*д. пед. н., проф.,*

*завідувач кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності,*

*Українська інженерно-педагогічна академія,*

*м. Харків*

Розглянуто питання оцінювання професійної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у контексті реформування всієї галузі. Акцент зроблено на необхідності розробки уніфікованої системи оцінки їх професійної компетентності згідно з відповідною структурою. Запропоновано проводити оцінювання за нормативно-правовим, науково-теоретичним, кадровим, методичним та ІТ-блоками. Наведено приклади окремих тестових завдань. Наголошено, що проведення оцінювання професійної компетентності керівників ПТНЗ повинно бути обов'язковою умовою призначення їх на посаду і участі у черговій атестації. Акцентовано на необхідності систематичного розгляду піднятих у роботі питань на науково-теоретичних комунікативних заходах і адміністративних нарадах, як однієї з важливих умов подальшого позитивного розвитку всієї галузі. Наголошено на необхідності розробки сучасних моделей управління галуззю професійно-технічної освіти як однієї з важливих умов реформування всією системою освіти.

**Ключові слова:** керівник освіти, професійна компетентність, професійно-технічний навчальний заклад, система професійно-технічної освіти, структура професійної компетентності.

**Lunyachek V. E.,**

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,*

*Head of Creative Pedagogy and Intellectual Property*

*Department of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy,*

*Kharkiv*

## PROFESSIONAL COMPETENCY OF VOCATIONAL TECHNICAL SCHOOL PRINCIPAL

The paper explores the issues of evaluating professional competency of vocational technical schools principals in the context of reforming the entire area. The emphasis is laid on the need for development of a unified system for evaluation of their professional competency in accordance with the relevant structure. It is proposed to conduct the evaluation according to regulatory, scientific-theoretical, human resource, methodological, and IT units. Samples of some test assignments are given. The paper also highlights the idea that evaluation of professional competency of vocational technical schools principals should be a mandatory condition for their appointment to the post and participation in a regular attestation. A focus is brought on the necessity for a systemic consideration of the issues addressed in the paper at scientific-theoretical communicative events and administrative meetings as an important prerequisite of further positive development of the entire field. The matter of the relevance of developing modern models of vocational technical education administration has also been made actual as an important condition of the education system reform.

**Key words:** education administrator, professional competency, vocational technical school, system of vocational technical education, structure of professional competency

© Лунячек В. Е., 2018

**Актуальність дослідження і постановка проблеми.** Сьогодні в Україні активно відбуваються процеси реформування системи професійно-технічної освіти. Водночас, на відміну від системи загальної середньої освіти, яка перманентно реформується починаючи з 1991 р., професійно-технічна освіта почала відчувати на собі тягар реформ тільки з 2006 р., що завершилося в 2017 р. переводом цієї системи на фінансування з місцевих бюджетів і наступними трансформаціями. Результатом цього стала низка управлінських і моральних проблем, які загострилися в перехідний період. У певній мірі було стимульовано також процес автономізації в діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Це відбулося не тільки за рахунок змін у управлінській вертикалі, а й через не готовність управлінських структур на місцевому рівні до управління системою професійно-технічної освіти, яка у попередні часи управлялася із загальнодержавного рівня з певною координацією на обласному рівні.

У цих умовах нами було проведено дослідження серед керівників ПТНЗ з метою отримання інформації щодо окремих аспектів їх професійної компетентності. Результати його представлені у запропонованій роботі.

**Аналіз досліджень та публікацій.** Проблема формування професійної компетентності керівників освіти отримала досить широке висвітлення і розглядається у низці наукових джерел. Це роботи Т. Борової, В. Григораша, Л. Даниленко, О. Касьянкової, Г. Кравченко, В. Крижка, В. Лугового, Т. Лукиної, О. Мармази, В. Маслова, Є. Павлютенкова, З. Рябової, Т. Сорочан та інших дослідників.

Однак процес формування професійної компетентності керівника закладу професійно-технічної освіти досліджено недостатньо. До вирішення цієї проблеми зверталися В. Головінов, Г. Єльнікова, Л. Кузьмінська, С. Ніколаєнко, В. Олійник, Ю. Палькевич, Л. Петренко, В. Радкевич, В. Свистунта ін.

Зокрема, П. Помаран зазначає, що перехід суб'єктів економіки на ринкові умови господарювання, державна політика децентралізації загострили для професійно-технічних навчальних закладів питання планування підготовки кваліфікованих робітників, розвитку матеріально-технічної бази, впровадження сучасних виробничих і педагогічних технологій, організації виробничої практики та працевлаштування випускників, а сформована у ПТНЗ система управління виявилася недостатньо ефективною для їх вирішення [9]. Водночас Г. Лук'яненко наголошує на тому, що сьогодні доведена необхідність модернізації як всієї системи освіти, так і системи підготовки робітничих кадрів, в тому числі обґрунтування і впровадження нових моделей управління ПТНЗ в регіонах за умови децентралізації управління [5].

Є. Кулик, розглядаючи проблеми професійної підготовки кваліфікованих робітників в Україні в умовах необхідності децентралізації управління ПТНЗ, розкриває феномен взаємодії освітніх систем з громадянським суспільством, формулюючи умови ефективності децентралізації управління ПТНЗ [4]. Т. Рожнова розглядає модель управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій; відображає бачення складових моделі управління ПТНЗ на основі застосування сучасних принципів та інноваційних технологій для перспективного розвитку навчального закладу та забезпечення економіки України висококваліфікованими робітничими кадрами [10].

Адаптивні методи управлінської діяльності керівників ПТНЗ висвітлюються і групою авторів під керівництвом Г. Єльнікової [2]. У цьому контек-

сті є актуальною робота Л. Кубської, яка розглядає питання надання керівнику ПТНЗ вчасної і повної інформації на усіх етапах управлінського циклу. Вона вказує, що інформаційне середовище системи управління професійно-технічної освіти має вписуватися в єдину схему інформаційного простору всієї системи освіти, відповідати вимогам та правилам побудови цього простору [3]. О. Думишинець, аналізуючи сучасні вимоги до менеджера професійно-технічної освіти, зосереджує увагу на вивченні роботи керівників професійних коледжів щодо сутності та змісту гуманістичного підходу управління новим форматом професійно-технічних навчальних закладів. Він робить акцент на формуванні професійно-компетентного фахівця у галузі управління ПТНЗ, здатного забезпечити його конкурентоздатність у системі надання освітніх послуг [1].

Окрему увагу необхідно звернути на фундаментальні роботи Л. Сергєєвої щодо управління розвитком професійно-технічного навчального закладу. Автор розглядає управління ПТНЗ в нових умовах, зокрема зосереджує увагу на питанні результативності управління та якості функціонування освітнього середовища закладу професійно-технічної освіти [11–12].

Разом із тим проведений аналіз свідчить, що серед наукових джерел бракує робіт, які б розглядали модернізацію системи управління професійно-технічною освітою не за окремими напрямками, а в цілому з системних позицій і носили б концептуальний характер. Крім того, сьогодні недостатня увага приділяється проблемам оцінювання професійної компетентності керівників ПТНЗ з урахуванням вимог часу.

**Метою роботи** є оприлюднення результатів оцінювання засобами тестування керівників ПТНЗ Харківської області щодо сформованості у них певних аспектів управлінської компетентності, з'ясування існуючих тенденцій у цій сфері для можливості прийняття подальших управлінських рішень щодо їх професійного розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Формування професійної компетентності керівників освіти є ключовою умовою реалізації освітніх реформ. Результати досліджень з цього питання відображено нами у низці попередніх робіт, однак, акцент у них зроблено переважно на керівниках системи загальної середньої освіти і керівниках освіти районного рівня [6–8].

У той же час процеси, що відбуваються у вітчизняній освіті, потребують дослідження різних аспектів професійної компетентності керівників закладів освіти всіх рівнів.

У грудні 2017 – січні 2018 рр. науково-педагогічними працівниками кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності (КП і ІВ) Української інженерно-педагогічної академії (УІПА) було проведено опитування керівного складу ПТНЗ Харківської області. У ньому взяли участь близько 70 % керівного складу ПТНЗ області. У цілому опитування складалося з тестових завдань, розподілених за п'ятьма блоками: нормативно-правовим, науково-теоретичним, методичним, кадровим та інформаційно-комунікаційним.

Результати опитування показали досить високу обізнаність керівників ПТНЗ щодо нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність професійно-технічної освіти в Україні. Правильні відповіді надали від 60 % до 94 % респондентів. Певні труднощі виникали щодо питань, пов'язаних із розумінням процесу затвердження навчальних стандартів для системи ПТО. Тільки 55 % опитаних знали, що це є повноваженням Кабінету Міністрів України. Складним виявилось також питання щодо нормативного докумен-

та із запропонованого переліку, який висвітлює структуру компетентності. Було отримано тільки 46,3 % правильних відповідей. Проведене опитування виявило також недостатню обізнаність керівників ПТНЗ із Положенням “Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів”, зокрема, на питання “Який із перелічених нижче органів може ініціювати проведення позачергової атестації навчального закладу?” тільки 60,3 % респондентів назвали орган громадського самоврядування навчального закладу. Щодо питання “У який термін керівник навчального закладу може подати апеляцію?” правильно відповіли тільки 64,7 % керівників. Недостатньо обізнані були керівники і з правовими особливостями проведення обліку учасників зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), правильні відповіді надали тільки 70,6 % опитаних.

Результати опитування за науково-теоретичним блоком показали недостатню обізнаність керівників ПТНЗ із низкою питань з історії управління освітою в Україні. Кількість правильних відповідей складала на рівні від 22,1 до 39–40 %. У понятійно-термінологічному апараті науки управління вільно орієнтувалися 76,5 % опитаних.

Слід підкреслити, що показники обізнаності з роботами класиків вітчизняної управлінської науки були досить високими від 70 до 90 %, натомість значно нижчими були показники ознайомлення із досягненнями зарубіжної науки управління навчальним закладом. Крім того, тільки 55,9 % опитаних володіють інформацією щодо розробленої під егідою ЮНЕСКО Міжнародної класифікації освіти (МСКО) тощо.

Учасникам опитування було запропоновано також низку тестових завдань “на відповідність”, у яких вони повинні були зіставити одну із відомих наукових праць із теорії управління освітою з її автором. Таке завдання виявилось складним. Кількість правильних відповідей на ці завдання знаходилася на рівні від 26,5 до 60,1 %. Додаткових знань потребують керівники щодо механізмів забезпечення якості освіти. На відповідні питання було надано тільки 54,4 % правильних відповідей. На цьому ж рівні знаходиться обізнаність керівників ПТНЗ із методологічними підходами до управління.

Тестові завдання щодо окремих управлінських функцій показали загальну обізнаність респондентів на рівні 39,7 %. Значно кращими були результати щодо окремих аспектів реалізації функції планування – до 70,5 % правильних відповідей. У той же час обізнаність з етапами оперативного планування складала 27,9 %. Певна плутанина відбувалася з розумінням понять “функція контролю”, “метод контролю”, “засіб контролю”, “технологія контролю”. Тільки 23,5 % опитаних змогли сказати “За якою ознакою виділяється поточний контроль?” тощо. Обізнаність з технологіями управління в освіті складала від 41,2 до 67,7 %.

Слід також зазначити, що тільки 50 % опитаних знали правильну відповідь щодо послідовності прийняття управлінського рішення. Значно більшою є обізнаність керівників з процедури делегування повноважень – 76,4 % правильних відповідей, але в той же час низька обізнаність щодо теорії конфліктології, стилів керівництва тощо (на рівні 12 %).

Цікавою є динаміка відповідей щодо розуміння сутності освітнього моніторингу. Правильне визначення цього терміну надали 91,2 % опитаних, однак тільки 67,7 % керівників правильно визначають окремі види моніторингу і всього 32,4 % опитаних можуть правильно вказати етапи моніторингового дослідження. Тільки 25 % респондентів знайомі з історією моніторингових досліджень в Україні.

Щодо прохання вказати правильну логічну пару, де рівню управління відповідає певне завдання моніторингу якості освіти, то правильні відповіді надали менше половини опитаних. Поняттями теорії вимірювань володіють тільки 44,1 % керівників. Що є предметом педагогічної діагностики розуміють тільки 69,1 % опитаних. Підкреслимо, що цього року Україна буде брати участь у дослідженні PISA, однак з елементарною інформацією щодо проведення цього дослідження знайомі тільки 69,1 % респондентів.

Методичний блок передбачав низку тестових завдань відповідної направленості. Щодо педагогічної технології, то тільки 14,7 % опитаних розуміють правильну відповідність між компонентом технології і її змістовним наповненням. Питаннями щодо проведення педагогічного експерименту володіють від 44,1 до 52,9 % керівників.

Із загальними положеннями застосування інноваційного підходу керівники обізнані непогано, в окремих випадках було надано до 82,4 % правильних відповідей, але при поглибленні і деталізації завдань, отримані результати були значно гірші. Наприклад, на питання щодо послідовності введення інновацій в навчальному закладі правильну відповідь надали тільки 27,9 % опитаних. Слід підкреслити, що керівники ПТНЗ недостатньо обізнані з функціональним призначенням ЗНО, тільки 64,7 % з них знають, що воно виконує сертифікаційну функцію. Більшість керівників добре обізнані з нормативними документами, що регламентують методичну роботу закладів (від 76,6 до 92,7 %).

Як певний позитив слід відмітити, що абсолютна більшість керівників добре володіє кадровими питаннями. Правильні відповіді на поставлені в цьому блоці питання надали від 83,2 до 98,5 % опитаних. Слід наголосити, що ці показники є вищими ніж у керівників загальноосвітніх навчальних закладів, що на наш погляд обумовлено тим, що керівникам ПТНЗ були делеговані питання призначення кадрів на відміну від ЗНЗ, де призначення кадрів здійснювали тривалий час кадрові підрозділи районних відділів (управлінь) освіти.

Значно нижчими виявилися показники за інформаційно-комунікаційним блоком. Правильну послідовність стадій ефективної комунікації змогли визначити тільки 67,7 % опитаних. На тестове завдання щодо правильної відповідності напряму класифікації управлінської інформації його змістовному наповненню відповіли всього 16,2 % опитаних. Слід зауважити, що значна частина опитаних керівників ПТНЗ не до кінця розуміють призначення Єдиної державної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Правильні відповіді щодо її призначення надали 58,8 % респондентів. Як позитивний результат слід відмітити досить високий рівень володіння керівниками редакторами Microsoft Word і Microsoft Excel. Загалом було надано переважно правильні відповіді на рівні від 80,1 до 98,5 %.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі **висновки**:

1. Нагальною потребою часу є комплексне моделювання систем управління професійно-технічною освітою як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні.

2. Проведене опитування показало необхідність створення уніфікованої системи оцінювання професійної компетентності керівників освіти і професійно-технічної освіти, зокрема, яке повинно базуватися на вимірюванні окремих складових професійної компетентності з використанням спеціально розробленого інструментарію.

3. Проведення оцінювання професійної компетентності керівника ПТНЗ повинно передувати призначенню його на посаду і здійснюватися також в процесі проведення чергової атестації.

4. Важливим завданням є модернізація змістовної складової курсів підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ, для поліпшення їх підготовки з урахуванням результатів відповідного діагностування.

5. Поліпшення ситуації щодо підвищення рівня професійної компетентності керівників ПТНЗ можливо досягти за умови отримання ними спеціальної управлінської освіти за відповідними магістерськими програмами.

6. Процес формування професійної компетентності керівників ПТНЗ і поліпшення технологій управління цією галуззю повинен активно обговорюватись як на відповідних науково-комунікативних заходах, так і на адміністративних нарадах.

**Перспективи подальших досліджень** з даної проблематики є розробка технологій формування окремих професійних компетентностей керівника ПТНЗ.

#### **Список використаних джерел:**

1. Думишинець О. В. Сучасні вимоги до менеджера професійно-технічної освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 9 (49). С. 352–355.
2. Свистун В. І., Єльнікова Г. В., Петренко Л. М. та ін. Інноваційні методи управлінської діяльності керівників ПТНЗ: посібник. Київ: ІПТО НАПН України, 2015. 188 с.
3. Кубська Л. І. Технології управління ПТНЗ з використанням інформаційних технологій. URL: [http://virt.idubgd.edu.ua/konferenc/kon\\_ikt/Section3/Kubaska.pdf](http://virt.idubgd.edu.ua/konferenc/kon_ikt/Section3/Kubaska.pdf) (дата звернення: 01.04.2018).
4. Кулик Є. В. Проблеми децентралізації управління ПТНЗ в сучасних умовах. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/20362/1/95-Kulyk-160-161.pdf> (дата звернення: 20.03.2018).
5. Лук'яненко Г. І. Педагогічні засади управління професійно-технічним навчальним закладом в регіоні. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8539/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> (дата звернення: 20.03.2018).
6. Луначек В. Е. Начальник районного управління освітою: штрихи до портрету / Освітній портал. URL: <http://education-ua.org/ua/analytics/158-nachalnik-rajonного-upravlinnya-osvitoyu-shtrikhi-do-portretu> (дата звернення: 20.03.2018).
7. Луначек В. Е. Новопризначені керівники ЗНЗ: компетентнісний вимір. *Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 листоп. 2016 р.) / за заг. ред. Ю. М. Козловського, Л. Л. Сушенцевої. Львів: ПП "Ощипок М.М.", 2016. С. 30–31.
8. Луначек В. Е. Результати оцінювання професійної компетентності керівників ЗНЗ: проблемні аспекти. Актуальні проблеми педагогічної науки: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10–11 листоп. 2017 р.): у 2 ч. Ч. 1 / ГО "Інститут інноваційної освіти"; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Миколаїв: ГО "Інститут інноваційної освіти", 2017. С.49–51.
9. Помаран П. І. Маркетингове управління птнз як об'єктивна необхідність в умовах ринкової економіки: результати експерименту. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2014. Вип. 7. С. 67–72.
10. Рожнова Т. Є. Модель управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій. URL: [eprints.zu.edu.ua/8854/1/стаття%208.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/8854/1/стаття%208.pdf) (дата звернення: 20.03.2018).
11. Сергєєва Л. М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика: монографія / за наук. ред. В. В. Олійника. Київ; Херсон: Айлант, 2013. 452 с.
12. Сергєєва Л. М., Лукіна Т. О., Красильник Ю. С. та ін. Управління розвитком професійного навчального закладу: праксеологічні засади: навч. посібн. / за наук. ред. Л. М. Сергєєвої, Т. О. Лукіної. Київ: Ліра, 2017. 124 с.

*Надійшла до редколегії 27.03.2018 р.*